

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

נצבים-וילך
גליון נ' (קצט)

יצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראי עוועניו • ברוקלין, ניו יארק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושלש לבריאה

ת ו כ נ ה ע נ י נ י ם

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ד ..... חילוק בין הבעש"ט ואדה"ז בענין האמונה
ד ..... לשונות בתנ"ך ש"משאילים" לענין אחר

נ ג ל ה

ה ..... מצוות תקיעת שופר
ט ..... כתיבת ד' ד"אחד" בק"ש
יא ..... שם רשעים ירקב
יב ..... קריאת שם לנפל
יד ..... קריאה בשם אחר מי שמת צעיר
יד ..... קריאת שם אחר זקני החי
טו ..... קריאת אביו בשמו

ש י ח ו ת

טז ..... גזירות על ישראל (ר"ל) (גליון)

ש ו נ ו ת

יז ..... השמטת תיבת "כל" באוה"ת
יז ..... הר"ת "הח"צ" - שו"ת חכם צבי
יז ..... בעטיו של נחש
יז ..... טעות המעתיק

ה י ו ם י ו ם

יח ..... מקורות ללוח היום יום

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

א. בלקו"ש ח"י אלול ש.ז. סעיף ד' מבואר, שחידושו של הבעש"ט (תורת הבעש"ט) הוא שהאמונה תהי' באופן שתפעול גם על הכחות הפרטיים, שלא יהי' באופן ד"גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי", אלא שאעפ"כ עדיין אין הכחות פרטיים מצ"ע רואים אלקות וכו'.

והנה לכאורה בכ"מ מבואר שזה הי' חידושו של רבינו הזקן לגבי חסידות חג"ת וכו', וכמפורש באגרת רבינו הזקן לר' אברהם מקאליסק (אגרות קודש אדה"ז סנ"א - קכ, א ואילך) שדוחה את טענת ר"א הנ"ל שענין האמונה מספיק, ע"פ מרז"ל "גנבא אפום מחתרתא כו'", ומכריח מזה שצ"ל ענין ההתבוננות וכו' כמבואר בתניא (ראה שם ע' קכג - קכד), והרי פשוט שר"א הנ"ל התכוון לענין האמונה ע"פ חסידות, היינו ע"פ חידוש הבעש"ט, ואעפ"כ דחה אותו רבינו הזקן ממרז"ל הנ"ל.

אמנם כד.דייקת שפיר י"ל דבהשיחה קאי בפירוש הפשוט ד"גנבא אפום מחתרתא כו'", היינו, שחידושו של הבעש"ט בענין האמונה פעל שהאמונה לא תהי' באופן ד"גנבא אפום מחתרתא כו'", משא"כ רבינו הזקן באגרת הנ"ל מוכיח ממרז"ל זה, דענין האמונה בכלל יש בו החסרון שאינו פועל בפנימיות, ובמילא, הרי אף לאחר חידוש הבעש"ט עדיין אין האמונה פועלת בכוחות שמצד עצמם יהיו כחות שענינם קדושה כו'.

ובאמת אפשר לדייק כן מלשון רבינו הזקן עצמו באגה"ק שם (ע' קכד), דאחר שהביא הראי' ממרז"ל הנ"ל כותב "אלא כדי להיות יראת ה' צריך להעמיק דעתו ולהתבונן כו'", היינו, שהחסרון אינו ב"אמונה" אלא ב"יראה", ויש לדחות זה. וק"ל.

הרב נפתלי קורסינסקי
- ברוקלין נ.י. -

ב. בלקו"ש דברים ש.ז. בסופה נדפסה השמטה על שיחת י"ז בתמוז שנה זו בענין הלשון "לא תקום פעמיים צרה" שהוא לשון הכתוב, ומבואר בהשמטה הנ"ל, דלשון זה במקורו (בכתוב שם) כוונתו לענין אחר מהענין שלגביו הובא כאן (בשיחת י"ז בתמוז), וצויין לעוד ב' מקומות בלקו"ש, ששם מובא ג"כ שיש לשונות פסוקים שמשתמשים בהם בכוונות אחרות.

ולכאורה יש לעיין, מדוע לא מצינו בשום מקום שיעירו על כמה וכמה לשונות המורגלים כפי כאו"א, וגם בהם צריך לומר כנ"ל. וכגון לשון הכתוב "חלק אלוקה ממעל" שבאיוב (לא, ב), שרבינו הזקן בתניא רפ"ב משתמש בו לגבי הגדרת מהותה של הנפש האלקית, ומוסיף תיבת "ממש", וכ"ק אדמו"ר

שליט"א אומר פעמים אין - ספור, שלשון זה הוא לשון הכתוב, ורכינו מוסיף תיבת ממש, והמעייין באיוב שם יראה שלא רק דלא קאי שם על נשמה, אלא דקאי על ענין שלילי, צרותיו של איוב, שהם היו החלק שקבל איוב מהקב"ה (או כיו"ב). וכן הוא גם בנוגע ללשון רבינו הזקן (תניא רפי"ד) גבי מדת הבינוני שהיא מדת כל אדם "ואחרי' כל אדם ימשוך", שגם זה הוא לשון הכתוב באיוב (כא, לג), ושם מדובר על רשעים וכו', ענין שאינו שייך כלל להמובא בתניא.

וכן העירני חכם א' מהמובא באגה"ק סי' כב (קלה, א) בלשון רבינו הזקן "לא אוכל משא" שהוא מיוסד על לשון הכתוב (ישעי' מב, ו), שהמעייין שם יראה שאין (לכאורה) קשר תוכני ביניהם.

ובפשטות ה' נראה לומר שיש בזה ב' אופנים: א) כשמשמשים בלשון הכתוב, היינו שיש איזה קשר להפסוק, אלא שהפירוש אינו דומה. ב) כאשר רק "משאילים" את המליצה מן הכתוב, או ליופי המליצה, או כדי לתפוש עיני המעייין שמקובל על הכותב שהקורא בקי בתנ"ך. אלא שבכל מקום יש לדון לפי ענינו.

הרב גדלי' גאלדשאר
- ברוקלין נ.י. -

נ ג ל ה

ג. ברא"ש ר"ה פ"ד סוף סי' י' הביא בשם ר"ת דצריך לברך על תקיעת שופר משום דעשיתה היא גמר מצותה, אבל הראבי"ה הביא משם הירושלמי שצריך לברך לשמוע בקול שופר, וכן כתב הבה"ג דמברכין לשמוע ולא לתקוע כמו על מקרא מגילה, כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ומביא רא' מלעיל כז, ב, דאם תקע לתוך הכור לא יצא משום קול הכרה, ואי המצוה היא התקיעה למה לא יצא, עיי"ש, ועי' ג"כ ברמב"ם ריש הל' שופר שכתב דהחיוב הוא לשמוע, וכ"כ שם ה"ג דשופר הגזול שתקע בו יצא דאין המצוה אלא בשמיעת הקול אעפ"י שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזל, מבואר בזה דהמצוה היא בהשמיעה ולא בהתקיעה, וכ"כ אדה"ז בסו' תקפ"ה סעי' ד' דלכן צריך לברך לשמוע כי המצוה בעיקר הוא השמיעה, וכ"כ בסו' תקפ"ו סעי' ד' שמצות השופר אינו אלא השמיעה לבד, וכן בסו' תקפ"ח סעי' ז' דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים לפי שהוא לאו בר חיובא כיון דאינו שומע, ואין המצוה אלא בשמיעה, עיי"ש.

ועי' בחי' הצ"צ מסכת ר"ה על המשנה כט, א, דחש"ו אין

מוציאין אחרים ידי"ח בתק"ש שהביא דיעה הנ"ל דחרש היינו אפ"י אם מדבר ואינו שומע כי הוא לאו בר חיובא, אלא שהוא חולק ע"ז דהמצוה היא בתקיעה, ולא גרע מק"ש דכתיב שמע השמע לאזנך כו' ומ"מ חרש המדבר ואינו שומע בודאי חייב בק"ש וכ"ש הכא דלא כתיב שמיעה אלא יום יבבא, ואפ"י אם לא שמע יצא, ומקשה מהדין דתוקע לתוך הבור, ורוצה לחלק דאם לא שמע כלל לא גרע כ"כ מאם שמע קול הברה, ופ"י המשנה דחרש פטור הוא רק כשאינו מדבר ואינו שומע, וע"י ג"כ במאירי שם, ונמצא דיש נפק"מ לדינא דאם כר"ת דהמצוה היא התקיעה א"כ חרש המדבר ואינו שומע חייב, אבל להדיעות דהמצוה היא בשמיעה, גם חרש המדבר ואינו שומע פטור.

והנה בס' יום תרועה מקשה על משנה הנ"ל דחש"ו אין מוציאין אחרים כו' דלכאורה אי נימא דהמצוה היא התקיעה מובן שפיר דכיון דהם פטורים אינם נעשים שלוחים להוציא אחרים, אבל לשיטת הרמב"ם דהמצוה היא השמיעה א"כ למה אינם מוציאים אחרים, הרי השמיעה עושה השני בעצמו והוא שומע קול שופר, ולמה גרע מסוכה דאפ"י אם עשאו לאו בר חיובא, כשהוא יושב בה הרי הוא מקיים מצוותו, וא"כ גם הכא נימא כן, דמה נפק"מ אם התוקע הוא לאו בר חיובא סו"ס הרי הוא שומע קול שופר, וע"י ג"כ בשאג"א סי' ו', וכן הקשו בכמה האחרונים, וביום תרועה ר"ל דבאמת גם התקיעה הוה חלק מהמצוה, וכששומע מלאו בר חיובא נהי דחלק השמיעה אפשר לו לצאת, אבל אינו יוצא ידי תקיעה, ואף דלפ"ז כשמיעה ידי שמיעה אם יתקע אח"כ לבור וישמע קול הברה צריך להיות דיוצא כיון דיש לו הן התקיעה והן השמיעה, ולא מצינו דין כזה, ולזה אומר דבעינן דהתקיעה והשמיעה יהיו כבת אחת עיי"ש, אלא דמקשה ע"ז דמהרמב"ם משמע דהמצוה היא רק בהשמיעה ולא בהתקיעה, כמו שהביא מתשובת הרמב"ם הידוע בענין זה, וגם דאם המצוה היא גם התקיעה א"כ למה יוצא בשופר גזול הרי בחלק המצוה שהיא התקיעה צריך לגוף השופר, ולזה מתרץ דדוקא בסוכה דהעש"י והישיבה אינו כבת אחת אפשר לצאת אפ"י כשעשאו לאו בר חיובא, אבל בשופר דהתקיעה והשמיעה הם כבת אחת אינו יוצא דגנאי הוא לצאת על ידס, וכוונת דבריו נראה דבאמת מה"ת יוצא אלא דהחמירו רבנן שלא לצאת משום גנאי, וע"י עוד מה שכתב בזה, ודבריו אינו מובנים לכאורה, דאי המצוה היא רק השמיעה אין התוקע צריך להוציא כלל, אלא הוא בעצמו יצא ע"י שמיעתו.

(ב) והנה בשו"ע אדה"ז סי' תקפ"ט סעי' ה' כתב דשומע

מן המתעסק לא יצא אינפ"י שהשומע נתכוון לשם מצוה כי "תקיעה פסולה" שמע, ומבואר בזה דאף דהמצוה אינו אלא בשמיעה מ"מ הרי בעיניו לתקיעה כשרה, היינו תקיעה כזה שהיא

תקיעה עפ"י תורה, ואם לא יצא, ולפי"ז אפשר לומר ג"כ בנוגע לשומע מתקיעת חש"ו דאף ששומע לתקיעות, כיון דאינם חייבים, אין זה תקיעות עפ"י התורה, וזהו כאלו שומע תקיעות מקוף דאין ע"ז שם תקיעות, ודוקא בר חיובא עושה התקיעות לחפצא של תקיעות מה"ת, וא"כ לא קשה כנ"ל, דהטעם דחש"ו אין מוציאים את הרבים אין החסרון מצד התקיעות, דאין מעשה התקיעות מתייחס אל הרבים, דבאמת אין צריך לזה, אלא החסרון הוא בהשמיעה דלא שמעו לתקיעות כשרים מה"ת.

אלא דלפי"ז אכתי יוקשה מהדין דאם נתכוון השומע ולא נתכוון התוקע להוציא, אינו יוצא, כמבואר ברמב"ם פ"ב ה"ד ובשו"ע אדה"ז שם סע"א ז', דהרי כאן שמע לתקיעות כשרות, שהתוקע גופא יוצא בהם י"ח, וא"כ מה איכפת לן אם לא נתכוון התוקע להוציא, סו"ס הרי שמע קול שופר?

ועי' בס' שיח השדה סי' ד' אות י"ט שהקשה כע"ז בנו בנוגע לשומע כעונה, דכיון דהוא יוצא ע"י שמיעתו מה איכפת לן אם שמע מלאו בר חיובא, הרי סו"ס שומע כעונה? ומביא לזה מ"ש אדה"ז בשו"ע סי' רי"ג דשומע כעונה הרי זה כמו של שליחות, דעי"ז ששומע נעשה פיו של הש"ץ כפיהם, והוא יוצא ע"י אמירת הש"ץ, אבל לא שיוצא ע"י שמיעתו גופא, ולפי"ז מובן שפיר דאם שומע מלאו בר חיובא לא שייך לצאת י"ח כיון דהדיבור גופא אינו של בר חיובא, ועד"ז כתב אדה"ז שם הוא אפי' בעונה אמן דה"ז כמברך, דמ"מ צריך המברך לכוון להוציא, ועכצ"ל ג"כ דה"ז כמברך היינו רק בנוגע לשכר וכו' דלפועל גם הוא עונה בפיו אבל מ"מ גם בזה צריך המברך להוציא כמה שהוא מברך, ועי' בהערות וביאורים גליון קמ"ב סי' א' בענין זה בארוכה, דיש דיעות החולקים בזה. מיהו כ"ז הוא במקום דצריך לברך בפיו ולכן כשהמברך לאו בר חיובא אינו יכול להוציא כנ"ל, אבל הכא דהמצוה היא השמיעה גרידא, הנה אף דכששומע תקיעות מלאו בר חיובא אי"ז שמיעת קול שופר, דאי"ז חפצא של תקיעות מה"ת, אבל במקום דתוקע לעצמו וה"ז תקיעות כשירות, אפי' כשאין התוקע מתכוון להוציא למה לא יצא סו"ס הרי שמע לתקיעות כשרות?

ג) ועי' בתוס' כ"ב יג, א, בד"ה לישא שהקשו דלמה אין חצי עבד וחצי כו חורין יכול לישא שפחה דליתי עשה דפרו ורבו וידחה הלאו דלא יהי' קדש? ומתוך משום דאין זה בעידנא דהלאו עובר בשעת הערה, והמצוה אינו אלא בשעת גמר ביאה, עי"ש, והקשה ע"ז בטורי אבן חגיגה ב.ב. דהרי בכלאין בציצית אמרינן עשה דוחה לאו תעשה, ושם הרי מכואר בתוס' יבמות צ, ב, בד"ה כולהו דהעשה בציצית הוא אחר שכבר נתכסה בה יש חיוב להטיל ציצית, אבל אין חיוב בשעת הלבישה גופא,

משא"כ האיסור כלאים מבואר שם בתוס' עובר מיד בשעת הלבישה כמ"ש לא תלבש, וא"כ למה אמרינן דדוחה דהרי אין זה בעידנא דהלאו הוא בשעת לבישה והמצוה הוא רק אחר שנתעטף? ועכצ"ל דכיון דהוא התחלת המצוה אמרינן ג"כ דדוחה, וא"כ גם הכא כיון דההערה הוא התחלת הגמר למה לא ידחה? ועד"ז מקשה במנ"ח מצוה א' דבאמת הרי גמר הביאה אינו המצוה אלא רק כשיש לו בנים כמבואר ביבמות, ולמה הגמר ביאה דוחה הלאו? ועכצ"ל דכיון דזהו התחלת המצוה דוחה, וא"כ גם הערה כן? ומתרצים בזה האחרונים דרק ההתחלת גמר המצוה דוחה, כמו גמר ביאה, ולבישת ציצית דעי"ז יבוא הגמר, אבל ההערה שהיא ההתחלה של הגמר ביאה, והגמר ביאה גופא הוא התחלת המצוה זה אינו בעידנא, ועי' בזה.

ולפי"ז נמצא בנוגע לתקיעת שופר דאף דהמצוה היא השמיעה מ"מ הרי זה בא ע"י התקיעה, ובא בבת אחת, נמצא דפשוט דגם התקיעה הוה התחלת המצוה כיון דדוקא עי"ז יש השמיעה, ועפי"ז אפשר לכאר מה דכתב אדה"ז דאין המצוה אלא בשמיעה, ולפעמים כתב דאין התקיעה עיקר המצוה, דבאמת גם התקיעה הוה התחלת המצוה כיון דעל ידו בא השמיעה, אלא דאינו עיקר המצוה אלא משום דעל ידו יבוא שמיעה, ולאידך כתב ג"כ דאין המצוה אלא בשמיעה בלבד, כיון דכל התקיעה הוא מפאת השמיעה שבא על ידו.

ומ"מ אכתי אין לתרץ קושיא הנ"ל דלמה אינו יוצא כשלא כיוון התוקע להוציאו, דאף דתקיעה הוא התחלת המצוה, זהו רק דאם ישנו אז חל עי"ז שם התחלת המצוה כו', אבל במקום דאפשר לשמוע לתקיעות של שני ויש לו שמיעה בלי תקיעה, הו' הדין צ"ל דיוצא, כיון דסו"ס המצוה הוא השמיעה יש לו?

ד) ועי' באבני נזר או"ח ס"י מ' שכתב דנהי דהמצוה היא רק בהשמיעה מ"מ הרי כתיב תקעו בחודש שופר, ולמ"ד דילפינן ממדבר כתיב ותקעתם, נמצא דגילתה התורה דאי אפשר לצאת מצוה זו אלא ע"י מעשה דוקא, היינו דדוקא אם תוקע אז מקיים מצות שמיעה, ובל"ל זה הרי בשמיעה גרידא ליכא כאן שום מעשה כמבואר בכ"מ דשמיעה הוה מידי דממילא, ועפי"ז מובן דדוקא אם התוקע מתכוון להוציאו אז מתייחס המעשה גם להשומע ע"י שליחות, אז מקיים מצותו, אבל אם שומע בלבד ואין התוקע מתכוון להוציאו נמצא דהשומע לא עשה שום מעשה במילא לא קיים המצוה, וגם מוכן בשופר הגזול דיוצא כיון דהמצוה היא בשמיעה והתקיעה הוא רק תנאי צדדי, ואינו דומה למצה ולולב כו' דשם ההשמעות גופא היא המצוה, ועי' בשיתח. השדה שם בזה.

ונראה לומר דישנם ב' הלכות, הא' דאם שומע מלאו בר חיובא, אז החסרון הוא גם כנ"ל דאין כאן חפצא של תקיעה מה"ת, וכלשון אדה"ז בשומע מן המתעסק דה"ז תקיעה פסולה, אלא דבמקום דאין זה חסרון, כנ"ל דתוקע לעצמו ואין מתכוון להוציא השני, דכאן ה"ז תקיעות כשרות, הנה שם יש חסרון הב' דאין המעשה מחייסם להשומע לכן לא יצא.

ובזה אפשר לתרץ קושיית האבנאי נזר שם, שהקשה מהדין דחצי עבד וחצי בן חורין דאינו תוקע לעצמו כמבואר ברמב"ם שם פ"ב ה"ג, ובשו"ע אדה"ז סי' תקפ"ט סעי' א', דלכאורה לפי הנ"ל שהחסרון הוא מצד המעשה, והרי כאן הרי זה כזה אינו יכול וזה אינו יכול דחשבינן כאילו כ"א עשה כולו מעשה, וא"כ כיון דבחצי עבד וחצי ב"ח כ"א הנה אינו יכול הרי זה כמו של הב"ח עושה כל המעשה ולמה אינו יוצא? עי"ש.

ולפי הנ"ל ניחא, דבאמת אפ"ל דבכל המצות דהעשיל היא המצוה שם ודאי יכול חצי עבד וחצי ב"ח לעשות, וכנ"ל דחצי ב"ח עושה כל המעשה, אבל בתק"ש אין המצוה במעשה התקיעה אלא בשמיעה לתקיעות, וכאן כל תקיעה ותקיעה יש בזה חצי פסול, דנהי כשדנים על הגברא הפועל אמרינן דכל החצי פעל הכל, אבל כשדנים על החפצא דהיינו התקיעות, סו"ס יש כאן חצי תקיעה פסולה, וכאן זהו החסרון שהוא שומע לתקיעה שחצי פסולה, וזה מדוקדק כלשון אדה"ז בזה דכל תקיעה שיוצא מפיו חצי פסולה, ולכן צריך לשמוע מבר חיובא דוקא, ובזה מתורץ קושיית הב"י והב"ח דלמה לא פסק הטור גם במגילה דחצי עבד וכו' אינו קורא לעצמו, דמוכן דלא קשה דשם המצוה היא מעשה הקריאה א"כ שפיר יוצא, משא"כ כאן דהמצוה היא השמיעה לתקיעות שמחוץ הימנו וכל תקיעה חצי פסול, ועי' בזה היטב.

מפי השמועה

ד. בשו"ע אדה"ז סי' ל"ב סעיף ב' כתב וז"ל: ע"פ קבלה צריך לכתוב ד' של אחד גדולה כל כך כמו ארבעה דלתי"ן קטנים. ובמ"מ ה. "כתבי הארי מ"א שם סק"א". וז"ל שם פרי עץ חיים שער ק"ש פרק י"ג: והי' אומר מורי זלה"ה, כי צריך לכתוב ד' זו גדולה ועבה, ושיעור העובי כמו ד' דלתים מהקטנות, ולפי שעתה הוא סוד הכתר, וכבר ידעת כי לעולם הכתר כוללות כל הד' מוחין שבו, וד' מוחין יש בהן כללות כל הי"ס, א"כ מוכרח שיהי' בכתר, סוד כללות כל הד' מוחין. עכ"ל.

ובפמ"ג פירש דאפשר שאין משערינן כנדון זה באנתו הכתב (דא"כ שעורו ד קולמוסין גובה 12 אורך ו-8 אורך הרגל)

ואין מקום לד' כזה, וגם לא כותבים כן) רק כל שיש בו ד' דלתי"ן קטנים מאד סגי, ומש"ה נוהגין לכתוב רק גדולה משאר דלתי"ן שבאותו הכתב.

ולפי זה האר"י ז"ל התכוין "שהכוונה של הסופר תהי' שכותב כמו ד' דלתי"ן, אבל בצורה של ד' אין זה צריך להיות ניכר, דהא בלאו הכי הד' הוא מאותיות הגדולות".

אבל אין כן המשמעות של כתבי האר"י, וגם אדה"ז לשונו "צריך לכתוב" וא"כ צריך להיות ניכר בכתיבה.

ולכאורה הי' נראה לפרש דהכוונה היא גדולה בשטח, וא"כ כשכותבים גדולה כי שטים באורך ובגובה הרי היא גדולה כמו דלתי"ן קטנים. (פי' קטנים בינונים לאפוקי גדולים).

אבל גם כי זה קשה להולמו א) דקטנים משמע לאפוקי בינונים ב) דגם בזה אינו ניכר שהיא גדולה כמו ד' דלתי"ן. ג) דהלשון גדולה כל כך משמע דגדולה גם משאר אותיות הגדולות, והרי כל האותיות הגדולות נוהגין לכתוב פי שטים מאותיות בינוניות.

ורצה אחד לפרש דהכוונה לקטנים ממש, אבל לא קטנים כל דהוא אלא כמו שרגילות לכתוב אותיות קטנות, (קטנות פי שטים מאותיות בינוניות) אבל נוסף לזה דנשאר ב' הקושיזת האחרונות, קשה לפרש שתלי תניא בדלא תניא, דהרי אין מנהג קבוע או דין בשיעורן של אותיות קטנות.

ולכן נראה לפרש "ד דלתי"ן קטנים" הכוונה היא באותו הכתב, דהיינו באותו עובי הקולמוס ופי קטנה, שגגה קצר בצמצום, רק שלא ידמה לז' או לו' או ליו"ד וגם רגלה קטנה רק כעובי קולמוס (או קצת יותר מזה) שהוא שיעור רגל הדל"ת, בדיעבד וכמו שהובא בסעיף כא בשו"ע אדה"ז י"ד' שנכתבה קטנה כעין יו"ד שאין התינוק קוראה ד' כשרה".

ולפי זה שיעור ד' של אחד עובי גגה 4 קולמוסין (דהא גם ד' קטנה עובי גגה קולמוס) אורך גגה כ-6 קולמוסין ואורך רגלה יותר מ-4 קולמוסין ולפי זה הכל ניחא, ובאמת צורת דלית כזאת הוא בפרשיות המיוחסות "עלין יגדיל תורה".

שלום מיכל אלישביץ

- תות"ל 770 -

ה. שם רשעים ירקב:

- (א) אסור לקרוא לבנו בשם רשע (1) ויש אומרים שאינו רק זהירות והוא ממדת חסידות ואינו איסור (2).
- (ב) אם יש צדיק שגם כן נקרא באותו שם כמו הרשע מותר לקרוא לבנו באותו שם (3).
- (ג) איסור זה הוא דוקא ברשע גמור, אבל בשביל עון אחד אין להחזיק אדם לרשע שאין לקרות בשמו (4).
- (ד) רשע שעשה תשובה יכולים לקרות בשמו (5).
- (ה) יש אומרים שאיסור זה הוא דוקא מי שה' רשע מעיקרא אבל מי שנעשה רשע אח"כ אין איסור לקרות בשמו (6).
- (ו) יש אומרים ששם רשעים המוזכר בתורה מותר לקרות בשם (7).
- (ז) יש אומרים ששם רשעים שאינם שם העצם מותר לקרות בשמו (8).
- (ח) יש אומרים שהאיסור הוא רק כשהשם גופא מורה על זה שהוא רשע (9).

מקורות וציונים:

(1) והוא ע"פ הגמרא מס' יומא לח, ב, וז"ל: מאי ושם רשעים ירקב אמר ר' אלעזר רבביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו עכ"ל. ועיין ג"כ במדרש רבה בראשית פרשה מט, א, וז"ל: א"ר שמואל בר נחמן שמותן של רשעים דומים לכלי קוריים, מה כלי קוריים כל שאתה משתמש בהם הם עומדים הנחתם הם מתרפים, כך שמעת מימך אדם קורא בנו פרעה, סיסרא, סנחריב, אלא אברהם, יצחק, יעקב, ראובן, שמעון, עכ"ל.

ועיין ג"כ במדרש שמואל פרק א'. ועיין ג"כ בספר חסידים סימן תת"ר חנוך ולמך קצרו ימים לפי ששמו כשם חנוך בנו של קין ולמך לפי ששמו כשם למך בנו של מתושאל וקין ובניו שם רשעים ירקב, עיי"ש. ועיין ג"כ בספר חסידים סימן תש"ב לא יקרא אדם את בנו אחר מי שהוא בנדוי או בחרם עכ"ל.

ועיין בחדא"ג מהרש"א מס' תענית נח, א, ד"ה הוא אומר זכר צדיק לברכה וכו' שז"ל שם ואסור לקרוא אדם בשם רשע.

(2) מהא דדין זה דלא מסקינן בשמייהו דרשעים לא מובא בפוסקים ועיין בספר בשער המלך על הקדמת הרמב"ם בסופו, ובכללות הענין דשם רשע עיין ג"כ בספר עטרת חכמים (קובץ מאמרים מרבני ניו דזערסי שי"ל לשנת השמונים לכ"ק אדמו"ר

- שליט"א) מאמרו של הרב נתן נטע זיבער עמוד ש"א ואילך.
- (3) עיין תוס' יומא שם ד"ה דלא, ועיין ג"כ בתוס' שבת יב, ב, ועיין ג"כ בשו"ת הרמ"א סימן מ"א, ועיין ג"כ בשדי חמד קונטרס הכללים מערכת זיין אות ז' עיי"ש.
- (4) עיין בפסקי התוס' מסכת סוטה אות כ'.
- (5) עיין בתוספות ישנים, וריטב"א יומא שם שהקשו איך מצינו אצל צדיקים השם ישמעאל, ותירצו שישמעאל עשו תשובה.
- ועיין ג"כ בשו"ת בשמים ראש סימן ק"צ, הובא דבריו בשו"ת עין יהודה שונות סימן י"ב, ועיין ג"כ בשו"ת מבשר טוב סימן ע"ט מ"ש שם ישמעאל ולא מצינו שם עשו עיי"ש.
- (6) עיין בשו"ת דברי יעקב הובא דבריו בספר הברית עמוד ש"ח עיי"ש.
- (7) עיין בספר יוסף אומץ להחיד"א שכך כתב הובא דבריו בשדי חמד קונטרס הכללים מערכת רי"ש כלל מ"א עיי"ש.
- ועיין ג"כ בספר הברית שם, ועיין בתוס' ישנים יומא שם, שלכן מצינו שם ישמעאל אצל צדיקים ששם זה הקב"ה קראתו.
- (8) עיין בספר שושנים לדוד מס' יומא פ"ג משנה י"א הובא בשדי חמד שם. ועיין ג"כ במדרש אליהו הובא בספר הברית שם, ולכן נקרא הנביא מיכה בשם מיכה לפי שאמרו בש"ס סנהדרין קא, ב, תנא הוא נבט הוא מיכה וכו' ומה שמו וכו' עיי"ש.
- (9) עיין בפני יהושע מס' כתובות ריש פרק שני דייבני גזירות קד, ב, עיי"ש.

ו. קריאת שם לנפל:

- א) תינוק שמת קודם שהגיע להיות בן ח' מלין אותו על קברו ומשימים לו שם (1).
- ב) כמ"כ תינוקת שמתה סמוך ללידתה נותנים לה שם (2).
- ג) אם קברו לו ולא נתנו לו שם נותנים לו אחר הקבורה (3).
- ד) עובר שמתה אמו בטרם ילדתו נותנים לו שם (4).
- ה) אבל יש שנהגו רק למול הנפל קודם הקבורה אבל אין קוראין לו בשם (5).

מקורות וציטוטים:

1) והוא מטעם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיל' בתחיית המתים עיין בשו"ע יו"ד סימן רס"ג סעיף ה' והוא מהרא"ש סוף פ"ג דמסכת מועד קטן סימן פ"ח וז"ל: לרב נחשון ינוקא דאתיליד והוה בר תרין או בר ג' וד' יומי הכין רגילין וגמירין כי נחא נפשי' דמהלא לי' על קברו ומסקי' לי' שמא דכד מרחמין מן שמיא והויה תחיית המתים הויה ידעה כינוקא ומבחין לי' לאבוה עכ"ל. ובקרבן נתנאל שם אות כ' וז"ל: ועל דמסקי לי' שמא סיים שעיי"כ הוה ידיעה כינוקא, שאביו יודע שהי' לו ילד שהי' שמו כך וכך ומבחין לי' לאבוה גם הבן מכיר לאביו שמתיהם עליו עכ"ל. ועיין ג"כ במטה משה חלק שביעי אות כ"ה בסופו. ועיין ג"כ בטעמי המנהגים עניני שמחות קונטרס אחרון אות כ' עיי"ש.

2) עיין שדי חמד מערכת אבילות סימן ר"כ, ועיין ג"כ בטעמי המנהגים עניני שמחות קונטרס אחרון אות כ' עיי"ש.

3) עיין שו"ת מאיר נתיבים סימן מ"ז הובאו דבריו בפתחי תשובה סימן רס"ג אות י"א, ועיין ג"כ בשדי חמד שם.

4) עיין בשו"ת השיב משה או"ח סימן ל"ג הובאו דבריו בשדי חמד מערכת אבילות אות קמ"א, וכתבו שם בענין מעוברת שמתה שהמנהג בכמה קהלות שגוזרים עלי' שתמלוט הילד, ואם לא המליטה יש לחוש שהוא משום שחוששת שמא לא יקראו שם לילד, ויש קפידא בזה לכן ילכו אצלה ג' אנשים כשרים בתורת בית דין ויאמרו לה וכו' ואולי הוא מפני שחוששת שמא לא יקראו שם להולד ע"כ אנו ב"ד מבטיחים אותך שיקרא לו שם הן נקבה הן זכר וכו' וע"י קריאת השם יזכה לעמוד בתחיית המתים עמך כן יאמרו לה ג"פ בלה"ק וג"פ בלע"ז עכ"ל עיי"ש.

5) עיין בדברי הרב נחמד למראה ח"א ד' קכ"ח הובאו דבריו בשדי חמד מערכת אבילות אות ר"כ עיי"ש.

ולדרך אגב אציין למ"ש בספר באור שמות הנרדפים (מהרב שלמה אהרן ורטהיימר) בערך בן, בר שמכיא מכמה מאמרי רז"ל שכן הוא על שם שבונה משפחת האב, ועיין ג"כ בתורה תמימה (במדבר א, ב) עה"פ למשפחותם לבית אבותם וז"ל: טעם הדבר פשוט משום דהגברים הם בוני העולם וישבו, ואשר על כן נקראו הזכרים בשם בנים על שם בנין, וכמ"ש בתנחומא פ' בראשית והוכא ברש"י שם (ה' כ"ח) וילוד בן שממנו נבנה העולם, וכתב הרלב"ג בפ' אמור דלכן לא יקרא הנפל בשם בן מפני שהוא אינו בונה העולם. ומטעם זה דרשו בירושלמי פסחים פ"ב ה"א על הפסוק וילדה זכר לרבות המת, והיינו מדלא כתיב וילדה בן שאז הי' במשמע דוקא חי שהוא בונה

ומפני כל זה בהשתלשלות בנין הדורות נקראת המשפחה על שם האב עכ"ל.

ז. קריאה בשם אחר מי שמת צעיר:

- (א) אין לקרות בשם אחר מי שמת צעיר (1).
 (ב) מת על מטתו אפילו לא ה' זקן אלא צעיר אינו נכלל בזה ויכולים לקרות אחריו (2).
 (ג) מת על מטתו בלא בנים אין לקרות אחריו (3).
 (ד) צדיק שנהרג כשה' צעיר יש אומרים שאעפ"כ יכולים לקרות אחריו כיון שה' צדיק (4).

מקורות וצינונים:

(1) והטעם הוא משום דהוה ריע מזלי', עיין ביים של של שלמה מס' גיטין פ"ד סימן ל"א בשם ישעי' כתב דאף שישעיהו הנביא ה' נקרא ישעיהו אין העולם רגילין לקרות על שם הנביא משום דריע מזלי' שנהרג, ועיין בב"ש הל' גיטין שמות אנשים אות י', ועיין ג"כ בשו"ת אדני פז הובא בפתחי תשובה סימן קטז ס"ק ו'.

(2) עיין שו"ת אגרות משה יורה דעה ח"ב סימן קכ"ב שכך סב"ל דרק כשנהרג אז הוי ריע מזלי' אבל השנים שקצבו הקב"ה לאדם אינו קללה ח"ו עיי"ש.

(3) שו"ת אגרות משה שם כי זה שמתו בלא בנים י"ל שהוא מצד שחטאו וא"כ זה הוי העונש שלהם והוי ריע מזלי'.

(4) אגרות משה הנ"ל שכך רצה ללמוד בדברי הרמ"א אה"ע סימן קכ"ט סעיף כ"ו שכתב דבסתמא צריך לכתוב שם גדליהו אף שנהרג משום שה' צדיק עיי"ש.

ח. קריאת שם אחר זקני החי:

(א) מנהג בני אשכנז שלא לקרות אדם שם בניו אחר אבות אבותיו שהם בחיים (1).

(ב) מנהג בני ספרד אינם מקפידים על זה אלא אדרבה חושבים אותו ככבוד אב וסגולה לאריכת ימים (2).

(ג) אם אבי אם הילד צוה לקרוא להילד הנוולד כשמו בחיים אין לאסור (3).

מקורות וצינונים:

(1) עיין ספר חסידים סימן תנ"ט וסימן ת"ס, ועיין ג"כ בשדי חמד מערכת חתן וכלה אות ה' סוף ד"ה ומרן החיד"א.

ובספר ברית אבות מבאי מהרב שלמה אהרן וועטהיימער שהחיד"א כשראה שקראו הנוולד אחר זקנו שחי תמה על זה עיי"ש. ועיין ג"כ בשו"ת מבשר טוב סימן ע"ט, שו"ת המאור ח"א ע' קל"ב ואילך.

(2) עיין ספר ברית אבות, ועיין ספר זב"ל שמביא מספר מעגל טוב סיפור מהחיד"א שנסע לכמה עיירות והי' סנדק וקראו להילד חיים יוסף דוד כשמו של החיד"א ועיין בספר הברית עמוד שט"ו, ועיין ג"כ בשיתח כ"ק אד"ש ש"פ מקץ תשמ"ג הנחה בלתי מוגה אות מ"ג.

(3) כס' נוהג כצאן יוסף ערך יולדות סי' ה' מעשה שהי' באחד שלא הי' לו כי אם בת יחידה ולא הי' לו בן ובתו ילדה בן בחייו צוה לקרוא את בנה על שמו והוא יאמר קדיש אחריו כשימות וכן עשתה באופן זה אין איסור דכל עצמו של המנהג הוא משום איבה כדי שלא יאמר שמצפים על מיתתו וכיון שהוא עצמו אינו מקפיד אין בכך כלום.

ט. קריאת אביו בשמו:

(א) אסור לקרות לאביו בשמו (1).

(ב) אם הי' שם אביו כשם אחרים והוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו, ורוצה לקרות מי שהוא אחר צריך לשנות שם האחר קצת (2).

(ג) אם הי' שם אביו שם שרגילין לקרות בו, והוא רוצה לקרות מי שהוא אחר, מותר לקרות לו שלא בפני אביו (3).
ויש אומרים שאפילו בפני אביו מותר (4).

(ד) כששואלין אותו בן מי אתה מותר לומר בן ר' פלוני אני (5).

מקורות וצינונים:

(1) עיין שו"ע יורה דעה סימן ר"מ סעיף ב' בין בפניו בין שלא בפניו אפילו בשם שאינו פלאי עיין ט"ז ס"ק ד'.
ובכללות הענין עיין קובץ המאור קונטרס צ"ג.

(2) עיין שו"ע שם.

(3) רמ"א שם.

(4) דרישה שם ועיין בב"ח שם ובש"ך ס"ק ג'.

(5) עיין פתחי תשובה שם אות ב' נז"ל: ונראה לי דאם אחרים שואלים ממנו בן מי אתה מותר לומר להם בן ר' פלוני אני וראי' לזה ממ"ש מהרש"ל בישי"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ה

דהא הרא"ש הזכיר רבו מהר"מ בשמו מפני שהי' לו שאר חכמים שהיו רבותיו הוצרך להזכירו כו' ובאביו לכ"ע אסור מפני שאין לו אלא אב אחד והא דהטור הזכיר את אביו מפני שהזכירו בלשון כבוד הרא"ש כלומר ראש לכל ישראל עכ"ד א"כ כשהוצרך להזכירו שאין יודעים אותו גם באביו שרי עכ"ל.

6) עיין שו"ת אהל משה ח"א (משה יונה הלוי צווייג) עמוד נה - בו סימן כ"ה אות ג - ד.

הרב ישעי' זוסיא ווילהעלם
- ברנקלין נ.י. -

ש ל ח ו ת

ל. בגליון ש"פ שופטים מז (קצו) ס"ד תמהו על ד' כ"ק אדהמ"צ שמזמן האריז"ל ואילך בטלו השמדות וז"ל: "ולכאורה צע"ג - קלאץ קושיא - איך מתאים כ"ז עם המציאות" עכ"ל. - והאריך ליישב כ"ז עיי"ש - ובאמת קו' זו כבר הק' כ"ק אד"ש בשיחת יום ש"ת תשי"ז ס"ט (בלתי מוגה) וז"ל: און דערפאר בריינגען די מקובלים, אז דאס וואס עס שטייט בשם האריז"ל אז נאך גזירות ת"ח ות"ט וועט שוין מער קיין גזירות ניט זיין, שרייבן זיי אויף דעם לאו מרן האריז"ל חתים עלי', און ווי מ'האט געזעהן אז ס'איז דא נאך גזירות וטעם הדבר הוא, ווילע ס'איז א המשכה כללית נעמט עס זמן - נאר דאס איז שווער צו זאגן, ווארום דער מיטעלער רבי בריינגט דעם ענין בשם האריז"ל, ואפשר אז דער מיטעלער רב רבי בריינגט עס ווילע ער האט געוואלט פועל'ן דורך תפלה, אדער דורך דעם וואס ער וועט אפ'פסק'נען אין תורה אויף צו מבטל זיין אדער עכ"פ מחליש זיין די גזירות" עכ"ל שם - ולהעיר ששיחה זו נדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 651 ובהשמטת הקטעים הנ"ל - ובשיחת מוצאי ש"פ פנחס תשל"ח הנחת ה' ס"ג ז"ל: "וואס ס'איז צע"ג ווי אזוי צו פארענטפערן דעם ענין לויט דעם וואס דער מיטעלער רבי שרייבט אין שע"ת אז נאך די ענינים וואס זיינען געווען אין ימי הביניים וועלן מערניט זיין אזוינע ענינים רח"ל היל"ת - וואס לכאורה איז ניט פארשטאנדיק ווי אזוי שטימט דאס דערמיט וואס דורנו זה איז צורכגעגאנגן" עכ"ל שם.

ד.פ.

- ברנקלין נ.י. -

ש ו נ ת

יא. באור התורה שמות ע' לא כתוב בהמאמר וישמחו בך ישראל מקדשי שמך ובהערה לשם מעתיק מפנים המאמר התיבות בך ישראל (וממשיך) נוסח ברכת היום דיו"ט בך כל ישראל אבל בהשמטת תיבת כל. הוא ג"כ בתו"א כד"ה אוסרי לגפן פ"ב. בלקו"ת שה"ש ד"ה צאו"ר (השני) ספ"ד ובכ"מ.

והנה בהציון דתו"א לכאורה כוונתו כתו"א ויחי מו, בו וז"ל: והנה אנו אומרים בשבת וינוחו בו ישראל מקדשי שמך. ואולי כוונתו להביא ראי' שגם במ"א (בשבת) הוא ג"כ ע"ד ענין זה שממשיטים (במאמר) תיבת כל, אבל לפי"ז ה"ל לו לכאורה להביא תחילה הלקו"ת ואח"כ ענין הדומה. כמו"כ יש לעיין מדוע מציין ללקו"ת שה"ש דוקא ולדוגמא ראה לקו"ת דרושים לשמ"ע פח"ד (או לקו"ת צו טו, ב - אבל שם לא הובא סיום הענין מקדשי שמך).

* * *

במפתח שמות למאמרי כ"ק אדמו"ר הצי"צ מערכת חכם צבי, שו"ת חכם צבי בין שאר הציונים מציין (אור התורה) ש(מות ע') א'שה.

ובאור התורה (משפטים) שם הצי"צ כ' שכ"ו הם יב"ק.

ולע"ע נעלם ממני מקומו בשו"ת חכם צבי וכטח קוראי הקובץ יציינו מקומו בקובצים הבאים - ועד אז לכאורה פינוח הר"ת הצי"צ הוא החמדת צבי (ספר שהובא כמה פעמים באוה"ת) ועפ"ז שאר הציונים שם צריכים בדיקה.

* * *

כרכנו גרשום כבא בתרא יז, א מפרש מ"ש בגמרא ארבעה מתו בעטיו של נחש בעצה שיעצה לחוה ולא מפני חטא אדם ואח"כ ממשיך לפרש תיבת עטיו.

ולכאורה כוונתו פשוטה לפרש שהארבעה מתו בעצתו של נחש ולא מפני שחטאו ובלשונו (של ר"ג) ולא מפני חטא אדם אבל בלקו"ש תצא ש.ז. ע' 7 הערה 9 משמע שטעיתי בפירוש הדברים - דא"ג לענין זה יש להעיר מהתרגום סוף מגילת רות.

* * *

באור התורה שמות ע' סה הובא בפנים המאמר את אברהם דא שכיתא מערבית ובהערה לשם מעתיק את התיבות דא שכיתא

(וממשיך) בזהר הוא דא הוא מערבית. וע"ש, ואולי הוא טעות המעתיק.

הנה מאמר זה נדפס ג"כ בהוספות באור התורה שמות כרך ז' ע' ב'תקטו ושם הוא ג"כ כנ"ל - אבל להעיר שמאמר זה נדפס (לראשונה) עוד הפעם (וברוך שמטר עולמו לשומרים) בדרך מצותיך ח"ב רנח, ב ושם הובא דא הוא מערבית. ככהערה שם.

הרב שמואל דוד ח. הכהן

- ברוקלין נ.י. -

ה ל ו ם

יב. כ"ח תשרי: "אם בחוקתי תלכו גו' ונתחי גשמיכם בעתם ... לימוד התורה וקיום המצות ...".

ממכתב ז' אדר, תש"א (אג"ק ח"ה), - נמצא בדפוס - סי' א'שעט).

ד' חשוון: "למוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש." ממכתב הנ"ל.

ט"ז חשוון: "המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות..." ממכ' ב' דחנוכה, תש"א (כנ"ל, ע' רכא).

כ"ו חשוון: "הדרך האמיתי הוא שצריכים לדעת מהות עצמו..." ממכ' י' ניסן, ה'ש"ת. (כנ"ל, סי' א'קעה).

ח' כסלו: "א מענש זאל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס..." ממכ' י"ח טבת, תש"א (כנ"ל סי' א'שמא).

י"ב כסלו: "מקובל בידינו בשם מורנו הבעש"ט: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל..."

ממכ' ד' תמוז, ה'ש"ת (כנ"ל, סי' א'ריג).

ט"ו כסלו: "רכינו הזקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאגט אז ...".

ממכ' י"ד סיון, ה'ש"ת (כנ"ל, סי' א'רב).

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן

- ברוקלין נ.י. -

לזכות

הילד מנחם מענדל שיחי'
לאורך ימים ושנים טובות
לרגל הכנסו לבריתו של א"א ע"ה
ביום ב' כ' אלול
תהי' שנת גאולת משיח

נדפס ע"י הוריו

הרה"ת ר' שמואל הלוי וזוגתו מרת דבורה לאה שיחיו

דעכטער

זקניו

הרה"ת הרה"ח ר' שלום וזוגתו מרת פעסי' נחמה שיחיו

לברטוב

מרת אמונה תחי' דעכטער

מרת פאייע תאסי תחי' פרוס